

Розділ IV

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

УДК 37.013.83:043.3

Світлана Закревська,
м. Донецьк

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ФЕНОМЕН, ІСТОРІЯ, ЗНАЧЕННЯ

У сфері освіти України, в т.ч. освіти дорослих, традиційно йдеться про механізм функціонування спеціалізованих державних установ, зокрема, шкіл та університетів. Фінансові ресурси освіти та відомчі нормативні документи (закони про освіту, державні нормативи за освітою, інструкції для освітніх установ) спрямовані головним чином на формальну освіту як особливу сферу соціальної політики. В той же час, тематика неформальної освіти залишається в Україні поза суспільного і фахового дискурсу. В даний час в Україні відсутня спеціальна наукова література з піднятої проблематики, а кількість публікацій зі згадуванням її є занадто незначною, щоб говорити про її опрацьованість, вивчення і відрефлексованість професійним співтовариством. Більш того, часто далі фіксування деякого визначення цих категорій дослідники не рухаються, тобто відсутні моніторинг, аналіз, проектна діяльність освітніх закладів у даному сегменті вітчизняної науки, а діяльність недержавних установ, які є основними провайдерами заходів в сфері неформальної освіти, залишається своєрідною “terra incognita” для фахівців що вивчають освіту.

Тому цілком логічно виникають наступні запитання. Що є спільного, а в чому існує суттєва різниця в розвитку неформальної освіти України та країн Європи? Які цілі та завдання ставить перед собою неформальна освіта і чому ці завдання не можуть бути вирішені засобами формальної освіти? Ці та інші питання у статті є предметом уваги та наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що за останні роки з'явилося декілька наукових праць українських

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

учених, які стосуються питань становлення і розвитку неформальної освіти в Україні, але в основному ці роботи були присвячені вивченню вітчизняного досвіду організації змісту навчально-виховного процесу та вирішенню завдань активізації виховного потенціалу позашкільних закладів (Л. Березівська, В. Берека, О. Биковська, Т. Сущенко, Н. Харінко, Т. Цвірова та ін.), або вивченню окремих феноменів неформальної освіти в країнах ЄС, наприклад, неформальна освіта дорослих в навчальних гуртках Швеції (В. Давидова).

Дослідження російських учених (О. Асмолов, Г. Буданова, В. Горський, А. Журкіна, М. Коваль, В. Лешер, А. Фоміна, А. Щетініна, Є. Ямбург та ін.) стосуються сучасних підходів щодо організації додаткової освіти і показують її потужні можливості у розвитку творчого потенціалу особистості.

Однак, більшість цих досліджень, як українських, так і російських, стосується загальних питань змістового наповнення вільного часу молоді, базується на традиціях виховної роботи та ідеології радянських часів і не торкається новітніх методів роботи з дорослими (в т.ч. молоді, яка, на наш погляд, за своїми психофізіологічними особливостями сприйняття та засвоєння навчального матеріалу має відноситись скоріше до дорослої категорії людей, що навчаються, а не до дітей. Тому лівова частка заходів, що впроваджується в сфері неформальної освіти як в країнах ЄС, так і в Україні спрямована саме на молодіжну категорію населення).

Системні ж дослідження щодо порівняльного аналізу зарубіжного досвіду неформальної освіти з українськими практиками не проводилися.

Розгляд і порівняння проблем і протиріч у функціонуванні неформальної освіти дорослих в Україні та Європі розширює коло наукових інтересів і дозволяє розробити більш системні підходи до розвитку даного освітнього сектору в Україні.

Метою статті є вивчення і аналіз європейського досвіду існуючих напрямів діяльності неформальної освіти дорослих та механізмів її більш широкого впровадження в систему освіти дорослих в Україні.

В останні двадцять років питання неформальної освіти стало актуальним у всьому світі. Сформулювати універсальне визначення даного сектора освітніх послуг і простежити розвиток його моделей намагаються експерти і фахівці сфер освіти та молодіжної політики. Цей інтерес до неформальної освіти

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

пов'язаний з рядом змін, які характеризують Європу в останні роки. В результаті науково-технічної революції і зростання доходів населення Європейські суспільства з індустріальних перетворилися у постіндустріальні або суспільства знання, де домінуючим виробничим ресурсом є інформація, що динамічно змінюється і володіння нею. Тому саме освіті та компетентному використанню інформаційного ресурсу приділена особлива роль в розвитку економіки та підвищенню суспільного добробуту.

Для макрорівня сфери освіти дані зміни означають необхідність пошуку нових підходів і моделей освіти, які створюють умови для безперервного процесу навчання та пізнання. Такі моделі як навчання протягом усього життя (lifelong learning), неформальна освіта (nonformal education) і позаформальна освіта (informal education) стали важливими складовими сучасного освітнього простору. Феномен освіти розширює сфери свого існування: межі між навчанням і вільним часом стають менш чіткими, з'являються нові комбінації роботи та навчання, вільний час інвестується в освоєння мов або знайомство з іншими країнами та культурами.

На мікрорівні специфіка суспільства знання впливає на розуміння відносин між викладачем і учнем та їхніх ролей в освітньому процесі. Учень вже не розглядається як об'єкт навчання, як якась воронка, куди педагог закладає необхідний матеріал і завдання якого полягає у відтворенні отриманої інформації з максимальною відповідністю до того, як це бачить вчитель. Навпаки, той, хто навчається активно конструює власні знання в процесі комунікації, з підтримкою педагога він сам в змозі визначити цілі та зміст того, чому він хоче навчитися. Учні стають партнерами в процесі навчання, а не всезнайкам – дійсно, хто ж може знати все?

Вважаємо за доцільне з'ясувати, які процеси впливають на формування ринку освітніх послуг у неформальному секторі в Європі та постановку тих завдань, які вирішуються [1, с. 5-9]

- Довгий час формальна освіта була мінімальною, а додаткове навчання поза обов'язкової норми було доступно лише небагатьом. Введення в більшості європейських держав стратегії масової освіти (60-70-ті роки двадцятого століття) ознаменувало як мінімум номінальну загальнодоступність державних освітніх послуг. Крім основної шкільної освіти, держави забезпечили можливість розвиватися і вчитися поза школою, пропонуючи гуртки за інтересами, музичний або спортивний напрямок. Ці нові

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

форми дозвільної педагогіки заповнювали ніші, незайняті формальною освітою, і носили добровільний і додатковий характер.

- Сьогодні одне з головних завдань неформальної освіти – це підготовка молоді до економічно і соціально незалежного життя. Так як отримання формальної освіти автоматично не гарантує інтеграцію на ринку праці, дані структури втрачають свою монополію. Неформальна освіта є однією з сил, яка послаблює цю монополію, пропонуючи альтернативні форми навчання і новий зміст, що допомагає населенню пристосуватися до постійних трансформацій суспільства.

- Сучасне суспільство стає все більш двоїтим. З одного боку, пропагуються демократія і відвертість, з іншого боку, культивується національна самобутність і догматизм у релігійних, сексуальних, гендерних питаннях. Формальна освіта не завжди вчить співіснуванню в даних умовах і рідко формує компетенції та якості необхідні сучасному громадянину. Тому в багатьох європейських державах неформальна освіта завідомо позиціонується в сфері громадянської освіти і спрямована на створення умов для формування демократично орієнтованого громадянина. Як будувати суспільство, де є місце для всіх, чому важливо і як приймати на себе відповідальність за процеси, що відбуваються навколо, як стати громадянином не тільки номінально, а й реально, беручи участь у процесах, які зачіпають тебе та інших – ці питання стали лейтмотивом програм неформальної освіти в Європі.

- В силу глобалізації, інтенсифікації міграції та історично сформованої поліетнічності в ряді держав суспільства стають все більш мультикультурними. Про етнічну та культурну гомогенність цільової аудиторії освіти не може бути й мови. Як показують результати великих міжнаціональних досліджень якості формальної освіти (PISA, IGLU, TIMSS і т.д.), школи не завжди в змозі продуктивно використовувати дане різноманіття. Тому в напрямку міжкультурної взаємодії та формування толерантного відношення до “іншого” для неформальних освітніх процесів відкривається нова ніша.

- Питання освіти – питання політичного характеру. Дебати та резолюції з розробки національних навчальних планів в останні роки буквально записали освітню політику. Рішення часто приймаються вузьким колом людей. Неформальна освіта,

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

навпаки, пропонує більш гнучкий підхід до процесу освіти, забезпечуючи активну участь самих учнів у формуванні програм навчання.

З'ясуємо сутність “неформальної освіти”. В Європі існує більш-менш ясна трактовка формальної освіти як системи, яка включає початкову, середню і вищу освіту, про засвоєння програм яких свідчить державний сертифікат, диплом або документ професійної кваліфікації. Тобто термін *формальна освіта* має на увазі, по-перше, існування в суспільстві спеціальних установ і організацій, що здійснюють процес навчання; по-друге, система освіти функціонує згідно з офіційною програмою, яка розробляється і реалізується з ініціативи держави. У той час як формальна освіта визначена достатньо чітко, з приводу неформальної освіти поки не досягнуто загальної згоди, що можна пояснити відмінностями в традиціях неформальної системи освіти різних країн.

На європейському рівні визначення неформальної освіти розробили фахівці Ради Європи спільно з Єврокомісією. У проєкті “Європейський Центр Знань про Молодь” [2, с. 11] неформальна освіта розуміється як будь-яка, організована поза формальної освіти, освітня діяльність. Вона доповнює формальну освіту, забезпечуючи засвоєння тих умінь і навичок, які необхідні для соціально та економічно активного громадянина країни. Ця освітня діяльність структурована, вона має освітню мету, певні часові рамки, інфраструктурну підтримку і відбувається усвідомлено. Отримані знання зазвичай не сертифікуються, хоча це в принципі можливо.

Неформальна освіта ґрунтується на ряді принципів, найбільш важливі з яких – вчитися в дії (*learning by doing*), вчитися взаємодіяти і вчитися вчитися [3, с. 2-5]

- Вчитися в дії означає отримувати різні вміння та навички під час практичної діяльності.

- Вчитися взаємодіяти передбачає отримання і розвиток розуміння про відмінності, які існують між людьми, вміння працювати в групі і в команді, а також вчитися приймати оточуючих такими, які вони є, і співпрацювати з ними.

- Вчитися вчитись значить отримувати навички пошуку інформації та її обробки, навички аналізу власного досвіду і виявлення індивідуальних освітніх цілей, а також здатність застосовувати вищеназваний в різних життєвих ситуаціях.

Основним методом неформальної освіти є дослідження.

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

Учень веде багатопланове пізнання навколишнього світу, яке протікає на різних рівнях: когнітивному, практичному і афективному.[4, с. 34] Що це означає?

На когнітивному рівні учень засвоює факти, встановлює логічні зв'язки, осмислює теорії та відбудовує ланцюжки комплексної взаємодії окремих феноменів. Наприклад, перебуваючи на семінарі з прав людини, він дізнається про основні конвенції про права людини, вимірах дискримінації і моделях боротьби з нею. На практичному рівні навчання він пробує і тренує практичні рішення та навички. Звертаючись до вже наведеного прикладу – семінару з прав людини, учні можуть ознайомитися з методами лобіювання інтересів осіб з обмеженими можливостями і потренувати техніки аргументації, наприклад, при контакті з роботодавцями або ж освоїти технологію проведення кампанії з інформування населення (як підготувати флаєри, як ефективно працювати з цільовою групою).

Афективний або чуттєвий рівень навчання спрямований на усвідомлення емоцій, норм і цінностей щодо якого-небудь питання. Повертаючись до нашого прикладу, учень може сформулювати своє ставлення до питання дискримінації, наприклад, іммігрантів і, можливо, прийде до висновку, що у нього є абсолютно необґрунтовані упередження, з якими він хотів би працювати.

Відкриття, що відбуваються в процесі взаємодії кожного учня з групою на цих трьох рівнях, є важливим елементом неформальної освіти. Ці відкриття пов'язані зі спостереженнями за самим собою та іншими учасниками з подальшим аналізом власних дій або, навпаки, бездіяльності. Ці відкриття формулюються в дискусіях, в яких стикаються різні ціннісні орієнтації і відмінності в розумінні одного і того ж феномена. Ці відкриття осіняють багатьох учасників, коли вони бачать, що їх глибокі переконання на практиці не працюють. Проте є одна умова для того, щоб такі відкриття траплялися – необхідна відкритість як мінімум до гіпотетичної зміни власної позиції. Якщо це присутнє, то неформальна освіта дає можливість для пошуку, відкриттів, помилок і переосмислення власної позиції на основі особистого досвіду і аналізу того, що трапилося в безпечних умовах, які створюються на семінарі.

Узагальнюючи вищесказане, неформальне освіта, з одного боку, спрямована на створення умов для індивідуальних відкриттів. Це припускає усвідомлення або зміну своєї позиції з

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

будь-якого питання, засвоєння певних навичок, отримання нової інформації. З іншого боку, індивідуальні відкриття неможливі поза соціального контексту, поза комунікації з іншими учасниками освітнього процесу. Саме в дискусіях групової роботи з'являються нові ідеї і думки, протиставляються позиції, точаться суперечки, шукаються нові підходи і рішення, перевіряється доцільність тієї чи іншої думки.

Для неформальної освіти не підходить система ролей, характерна для формального сектора: вчитель – учень або вихователь-вихованець. У наведених термінах надто сильними є статусні та рольові значення. Учитель – той, хто вчить, вихованець – той, кого виховують. На відміну від таких чітких визначень, неформальна освіта оперує більш м'якими і, в певному сенсі, менш однозначними поняттями. Замість слів “учень” або “вихованець” використовується термін учасник – той, хто бере участь в освітньому процесі. Мається на увазі, що брати участь можна в різних ролях, незалежно від статусу. Учасник може бути за різних обставин учнем, учителем, незалежним експертом, дослідником. Учителя в процесі неформальної освіти замінив тренер, модератор або фасилітатор. Що важливо, ролі учасника та тренера в процесі навчання симетричні, тобто відсутня їх позиціонування в системі ієрархії, що передбачає більш-менш повне володіння інформацією. Роль тренера полягає не в переданні знань, а в створенні і підтримці умов, які сприяють найбільш оптимальному процесу навчання.

Група учасників у секторі неформальної освіти як правило різнорідна. Це люди з різним соціальним статусом, з різними поглядами, позиціями і рівнем знань, різним досвідом, іноді їх відрізняє їх походження, вони говорять на різних мовах, належать різним субкультурам або етнічних груп. Якщо таке розмаїття може бути проблемою в рамках формальної освіти: як навчити мови людей з різним рівнем підготовки або що робити з першокласником і студентом “фізмату” на уроці математики, то в рамках неформальної освіти різноманітність учасників є продуктивним фактором розвитку і навчання. Учасники висловлюють різні точки зору, представляють різні культури, діляться різним досвідом – все це стимулює процес навчання як для більш, так і для менш досвідчених. Такі умови навчання не те щоб максимально наближені до реальності, вони і є реальність, з якою учасники стикаються за межами семінару. І тут навряд чи вийде відмовчатися або звільнитися фразами типу “я завжди

толерантний/тна” або “я – за толерантність”, при цьому дозволяючи собі дискримінаційні висловлювання або дії на адресу тієї чи іншої соціальної групи. Навіть якщо на ці процеси група учасників не відрегулювала сама, тренер може створити умови для протиставлення декларованих цінностей і реальних дій учасників з метою забезпечення рефлексивного зв'язку між абстрактними висловами і конкретними вчинками.

Безумовно, всі зазначені методи та особливості застосовуються провайдерами послуг в сфері неформальної освіти (перш за все, неприбутковими організаціями та комерційними консалтинговими і тренінговими центрами). Однак, слід зазначити, що історія неформальної освіти дорослих (в т.ч. молоді) в Україні проростає корінням ще в радянські часи, в гурткову та позашкільну роботу. В ті часи будинки піонерів пропонували широкий спектр гуртків та заходів позакласної роботи, які в основному були пов'язані з розвитком певних талантів та інтересів, і сприяли формуванню “зручного” для радянського суспільства молодого громадянина. Піонерські і комсомольські рухи контролювалися державою, яка мала монополію на освіту молоді у всіх секторах.

У 90-х роках, коли комуністичні організації частково припинили свою діяльність, а “будинки піонерів” перетворилися на “будинки молоді”, радянська традиція виховання зазнала – незважаючи на поширені постулати про зміну педагогічної парадигми – незначну трансформацію. Нова система успадкувала форми і методи роботи, інфраструктуру, персонал, менше стало тільки комуністичної пропаганди та, на жаль, фінансування. Однак, позакласною роботою з молоддю в цих закладах займаються всі ті ж учителя формальної освіти, по суті, доповнюючи формальну освіту організованою дозвільною діяльністю. Гуртки малювання, спорту, співу, рукоділля, комп'ютерні заняття пропонують поповнити певні знання і розкрити таланти поряд зі шкільними предметами. Ця система, на жаль, в рідкісних випадках може зацікавити старшокласників, студентів або дорослих. Люди з соціальними проблемами не знаходять тут для себе емоційного середовища – дуже часто процес навчання схожий на обридлу школу, а “благополучні” молоді дорослі знаходять відповіді на свої питання на не завжди якісних і завжди дорогих тренінгах консалтингових фірм.

Інший феномен сучасного суспільства в Україні – це політичні організації. З одного боку, вони нерідко дійсно

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

пропонують цікаві, корисні та розвиваючі програми неформальної освіти, з іншого боку, багато хто з них під девізом громадянської освіти і формування демократичних цінностей, веде пропаганду та лобіювання своїх партійних інтересів і вирощує майбутніх активістів і лідерів свого політичного руху.

У 90-ті роки в Україні оновили діяльність заборонені до цього громадські організації, реалізацію своїх програм почали міжнародні структури. На жаль, різне розуміння терміна неформальна освіта і відсутність кваліфікованих кадрів, брак національного фінансування та прогалини стратегій державної політики в галузі неформальної освіти призводить до фрагментарності їх діяльності.

В країнах Європейського союзу ситуація діаметрально протилежна – в наслідок певних культурних та історичних факторів системи неформальної освіти розрізняються за своєю спрямованістю і поширеним формам роботи.

- Датська модель неформальної освіти була закладена в 19-му столітті і вважається однією з найстарших у Європі. За основу була взята концепція датського філософа освіти М. Грундвіга “Folkeoplysning”, яка об’єднує соціально-культурні заходи, освіту молоді та дорослих, а також молодіжну роботу з метою формування самосвідомості та усвідомлення навколишнього світу (awareness building). Одним з показників успішної роботи даної моделі можна вважати той факт, що більше 20% населення Данії входять до правління локальних або національних громадських організацій.

- Робота з місцевими громадами (Community work), яка поширена в Шотландії, виховує почуття відповідальності за оточення і підтримує активну участь громадян у розбудові демократичних інститутів на локальному рівні. Така участь населення включає, наприклад, діалог з політиками місцевого рівня при розробці програм, спрямованих на поліпшення якості життя в даній громаді, видання локальних газет і т.д. Робота з молоддю спрямована на активізацію та мотивування до активної участі в житті громади.

- Анімація як специфічна форма неформальної освіти, розвинена у Франції, Італії. Центральним методом анімаційних форматів вважається театр, в основі якого – реальні життєві ситуації, програні громадянами та спрямовані на розвиток комфорту та добробуту місцевого співтовариства. [5, с. 5]

- У Німеччині неформальна освіта багато в чому спирається на моделі демократично орієнтованої політичної освіти

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

(Politische Bildung) і вносить таким чином свій внесок у становлення активного і критично мислячого громадянина демократичного суспільства. Така увага неформального сектора до демократичної освіти в Німеччині пов'язана з громадсько-політичними та історичними подіями, що супроводжували процес трансформації Німеччини після Другої світової війни, коли стало очевидно, що суспільству необхідні нові демократичні цінності, щоб позбутися наслідків фашистського режиму і відкрити нову сторінку історії.

- В Бельгії неформальна освіта втілюється в життя в рамках т.з. “Соціокультурної освіти” [6, с. 9], яка включає в себе всі ознаки неформальної освіти, а також культурні, освітні, художні заходи та дозволя. Французька громада Бельгії, у співпраці з кількома місцевими органами влади створила широку мережу культурних інфраструктур (культурні центри, театри, академій, публічні бібліотеки). Ці інфраструктури беруть активну участь у неформальному навчанні дорослих.

Неважливо, яку форму приймає неформальна освіта – будь то анімація, робота з місцевими громадами чи політична чи соціокультурна освіта, її цілі залишаються подібними. Громадянин отримує шанс пробувати, пізнавати, формувати свою позицію по відношенню до навколишньої дійсності, брати на себе відповідальність. Як анімація, так і політична освіта створюють умови для розвитку таких якостей і компетенцій, як відповідальність, участь, солідарність, вмотивованість, ініціативність, емансипація і емпauerмент, креативність, повага, толерантність, міжкультурна компетентність, критичне мислення, інтелектуальна незалежність, що сприяє формуванню демократичної громадянськості (democratic citizenship). Таким чином, основним змістовним напрямком неформальної освіти можна вважати формування демократично орієнтованого громадянина, здатного до реалізації власних прав і свобод, не порушуючи прав і свобод інших громадян, здатного до діалогу з владними структурами, іншими громадянами та їх об'єднаннями, відповідального за свої вчинки, що володіє критичним ставленням до оточуючої реальності і прагненням до її перетворення.

Отже, неформальна освіта дорослих є важливим компонентом освітньої системи країн ЄС, оскільки забезпечує умови для навчання дорослих впродовж усього життя. Вона довела на практиці широкий і позитивний вплив на соціально-економічний розвиток країн та демократизацію суспільства, розширила доступ до освіти всіх без виключення громадян.

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

Виходячи із процесів в українському суспільстві та завдань, що постали перед Україною по здобуттю асоційованого членства в ЄС, необхідно усвідомити, що лише формальні освітні системи не можуть дати відповіді на постійні швидкі технічні, соціальні та економічні зміни в суспільстві – їх слід підтримувати неформальними освітніми практиками.

Література

1. Bois-Reymond, du M. Study on the links between formal and non-formal education / Strasbourg: Council of Europe 2003. – 34 с.
2. European Youth Knowledge Centre [Електронний ресурс]. – Режим доступу 21.02.11: <<http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/glossary.html#N>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
3. Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra. Neformālā izglītība – mācīes citādi! / Rīga, 2005. – 25 с.
4. Інститут Неформальної освіти. Про сутність НФО [Електронний ресурс]. – Режим доступу 21.02.11: <www.zicerino.com/index.php?Option=com_content&task=view&id=21&Itemid=40>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
5. Dumitrescu C. Report on Non-formal Education. Council of Europe, Parliamentary Assembly, 1999. – С. 5.
6. Caille, D The French Community of Belgium/ Brussels: Lire et Ecrire en Wallonie, 2006. – 58 с.
7. Закон України про позашкільну освіту // Освіта України: Нормативно-правові документи. – К.: Міленіум, 2001. – С. 229-250.
8. Non-formal and informal Education in Europe (Дополнительное и неформальное образование в Европе) / Под ред. Президента ЕАІСУ Рене Кларијса. – Прага, 2005. – 138 с.
9. Інформаційна база даних міжнародної освітньої мережі EURIDICE [Електронний ресурс]. – Режим доступу 21.02.11: <http://www.euro.lecos.org/component/option,com_docman/task,docview/gid,6/>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

Светлана Закревская

Неформальное образование взрослых в Украине и странах европейского союза: феномен, история, значение

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы функционирования неформального образования в странах ЕС и Украины с точки зрения его особенностей, ценностей и задач. Сравнительный анализ феномена данного образовательного сектора позволил выявить ряд актуальных проблем и направлений для совершенствования развития неформального образования в Украине.

Ключевые слова: система образования, формальное образование, неформальное образование, информальное образование,

Svitlana Zakrevska

Nonformal Education of Adults in Ukraine and European Countries: Phenomenon, History, Values

Summary. *The issues of nonformal education functioning in Ukraine and EU countries are discussed at the article from the point of its specific features, values and goals. The comparative analysis of the phenomenon of the educational sector highlighted a number of actual problems and directions for the development of nonformal education in Ukraine improving.*

Key words: *educational system, formal education, informal education, nonformal education, education of adults.*

УДК 374.7

**Світлана Лапаєнко,
м. Київ**

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
У РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ В ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

У сучасних умовах соціальних змін освіта дорослих як соціально-педагогічне явище й соціальний інститут не може розглядатися в статично, тільки як складова частина загальної системи безперервної освіти. Щоб зрозуміти сучасну ситуацію в освіті дорослих у Росії необхідно виявити тенденції її розвитку, здійснивши ретроспективний аналіз історичного поступу цього надзвичайно складного поліфункціонального соціального явища. Історичний підхід до розкриття проблем освіти дорослих становить сутність сучасного системного підходу, включає принцип історизму, відповідно до якого будь-який предмет наукового вивчення повинен розглядатися всебічно, у його обумовленості об'єктивними чинниками, в розвитку й "саморусі", що дозволяє виявити його властивості й взаємозв'язки з урахуванням особливостей конкретних історичних умов даної епохи. Ретроспективний аналіз розвитку освіти дорослих у Росії в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття необхідний на сучасному етапі й з іншої причини – для відновлення об'єктивного висвітлення історико-педагогічного процесу й соціокультурної